

Raadsvoorstel

Onderwerp   Strategie en aanpak stap voor stap naar aardgasvrije wijken en dorpen
Steller/telnr.   Bert Horst/ 6309   Bijlagen 6

Classificatie

	☐ Vertrouwelijk	
Portefeuillehouder	P. Broeksma	Raadscommissie
Langetermijn agenda (LTA) Raad	LTA ja: ☒ Maand 5 Jaar 2019 LTA nee: ☐ Niet op LTA	

Raadsvoorstel

De raad besluit:

- I. de strategie en aanpak 'Stap voor stap naar aardgasvrije wijken en dorpen' vast te stellen;
- II. de wijkenergievisies van Noorderplantsoenbuurt, Paddepoel en Reitdiep vast te stellen;
- III. kennis te nemen van het 'Masterplan CO₂ neutrale, aardgasvrije woningvoorraad corporaties Groningen';
- IV. kennis te nemen van de presentatie 'Gereedschapskist wijkenergieaanpak'.

Samenvatting

In Groningen gaan we als eerste van het gas af. Sinds de in 2011 uitgesproken ambitie om CO₂-neutraal te worden zijn wij hier volop mee bezig. Met het vaststellen van de 'Routekaart Groningen CO₂-neutraal 2035' is deze ambitie om in 2035 CO₂neutraal te zijn bevestigd en aangescherpt. Deze ambitie hebben we omdat we ervan overtuigd zijn dat ook gemeenten hun verantwoordelijkheid moeten nemen in de energietransitie. Daarnaast is de urgentie juist hier hoog. In onze regio ervaren we de negatieve gevolgen van gaswinning. En we hebben in onze gemeente een grote groep die moeite heeft met rondkomen en daarmee een risico op energiearmoede. Door voorop te lopen kunnen we ervoor zorgen dat iedereen tegen een sociale prijs mee kan doen in de energietransitie. De volgende stap in dit proces is het aanbieden van de transitievisie warmte aan uw raad. Na de overkoepelende energietransitie-visie gevat in de 'Routekaart Groningen CO₂-neutraal 2035' bevat de voorliggende transitievisie warmte de strategie en aanpak om onze buurten, wijken en dorpen van het gas te halen. Het past bij onze rol als koploper deze stap als een van de eerste te zetten.

De strategie warmtetransitie bevat vier pijlers.

- De eerste pijler bestaat uit het "**Het Openingsbod**". Hiermee geven we een inkijk in de meest geschikte energiealternatieven voor onze 138 buurten, wijken en dorpen. De kaart van het openingsbod geeft op basis van theoretische modellen weer hoe de energietransitie er uit ziet. Per buurt weten we wat het alternatief voor aardgas is: een warmtenet, volledig elektrisch of hybride.
- De tweede pijler bestaat uit drie pilot wijken waar we aan de slag gaan op basis van het openingsbod. Voor drie buurten hebben is het openingsbod verdiept en uitgewerkt in drie wijkenergievisies. In de Noorderplantsoenbuurt, Paddepoel en het Reitdiep leren we nu al door te doen. Ook in Ten Post zijn we gekoppeld aan de versterkingsoperatie aan de slag om met middelen van het Nationaal Programma Groningen de energietransitie naar voren te halen. Op deze plekken komen we de uitdagingen en onzekerheden tegen die horen bij de uitvoering van de energietransitie. Deze betreffen onder andere de keuze voor een aardgasloos energiesysteem, het betrekken van inwoners en de financiering van de uitvoering en ondersteuning van onder andere

de lagere inkomens. In deze wijken doen we dit samen met bewoners, corporaties, (lokale) energiecorporaties, netbeheerders en andere partijen. Gezamenlijk adresseren we de uitdagingen. Op die manier bepalen we een concreet en realistisch tijdspad en de juiste werkwijze voor een energietransitie waarin iedereen mee kan doen. De uitkomsten hiervan zijn opgenomen in de bijgevoegde wijkvisies en vormen samen met het openingsbod de **strategie en aanpak 'Stap voor stap naar aardgasvrije wijken en dorpen'**. Ook is er met de woningbouwcorporaties een Masterplan opgesteld om te bepalen wat er nodig is om hun woning voorraad CO₂-neutraal en aardgasvrij te maken.

- De derde pijler bestaat uit het opschalen van de kennis en kunde opgedaan in de bovengenoemde pilotwijken. Dit opschalen doen we eerst naar 12 wijken en uiteindelijk naar alle 138 buurten, wijken en dorpen in onze gemeente.
- De vierde pijler bestaat uit een goede voorbereiding voor en praktische ondersteuning van inwoners in de buurten, wijken en dorpen waar we nu nog niet aan de slag gaan. Het zal nog vele jaren duren voordat alle wijken en dorpen van het aardgas af zijn. Voor alle plekken waar we nu nog niet aan de slag gaan bieden we met het openingsbod wel perspectief op het toekomstige energiesysteem. Ook zullen we huishoudens op die plekken ondersteunen in de voorbereidingen op een nieuw energiesysteem. Hiervoor ontwikkelen we een gereedschapskist met ondersteuning **waarvan de opzet te vinden is in bijgevoegde presentatie 'Gereedschapskist Wijkenergieaanpak'**.

Op basis van deze pijlers maken we met alle betrokken partijen van de energietransitie een lerend systeem en kunnen we landelijk het gesprek aangaan over de uitdagingen die we tegenkomen.

Het is nu al duidelijk dat de omschakeling naar een ander energiesysteem gepaard gaat met forse investeringen. Niet alleen van ons als gemeente, de woningcorporaties, WarmteStad en de netbeheerders maar ook, en misschien wel vooral, voor onze inwoners en bedrijven vormt dit de grootste uitdaging. De ervaring die we opgedaan hebben in de hierboven genoemde wijken leert dat dit voor veel woningeigenaren een moeilijke opgave is. Juist voor **inwoners met een smalle beurs of hoge maandlasten vraagt het** investeringen die hun financiële spankracht ruimschoots te boven kunnen gaan. Omdat gelijktijdig de gasprijs stijgt en naar verwachting de komende jaren alleen maar forser zal stijgen is het een opgave te voorkomen dat dit leidt tot energiearmoede. Betaalbaarheid voor, draagvlak bij en investeringsbereidheid van woningeigenaren zijn belangrijke randvoorwaarden om hen mee te nemen in de transitie. We zetten ons daarom actief in op het ondersteunen van inwoners en huizeigenaren bij het isoleren van woningen en het overschakelen naar schone energiebronnen. Daarnaast is het noodzakelijk dat de benodigde maatregelen betaalbaar zijn en niet alleen kosteneffectief in een business-case. Dat vraagt om toegesneden financieringsinstrumenten als een duurzaamheidslening en een gebouw gebonden financiering. Niet alleen voor particuliere eigenaren maar ook voor eigenaren in een VVE. Op dit moment beschikken we niet over de middelen om voor deze groepen toegesneden financieringsinstrumenten te ontwikkelen.

Aanleiding en doel

Ambitie

De gemeente Groningen heeft de ambitie om in 2035 CO₂ neutraal te zijn. Dit proces hebben we gezamenlijk ingezet in 2011 met het vaststellen van de ambitie energieneutraal te worden. En dit doen we op de Groningse manier: met een groot gevoel van urgentie vanwege de gaswinningsproblematiek in onze regio én op een sociale manier om de energietransitie voor iedereen betaalbaar te maken. In 2018 is met het vaststellen van de routekaart het benodigde aanbod van energie om deze ambitie te behalen in kaart gebracht. Met de transitievisie warmte brengen we de vraag naar alternatieven voor aardgas voor onze gemeente in beeld. Concreet betekent dit dat we in kaart brengen op welke manier al onze 138 buurten, wijken en dorpen aardgasvrij gemaakt gaan worden.

De woningvoorraad van alle 138 buurten, wijken en dorpen op deze manier aardgasvrij maken is een niet te onderschatten opgave. We gaan dan ook een zorgvuldig uitgedacht proces stap voor stap in. Maar we zetten deze stappen wel omdat de energietransitie niet kan wachten. Dit proces is gestart in 2011 met de **genoemde ambitie. Sindsdien zijn er binnen het programma “Groningen Geeft Energie” op allerlei** terreinen aan het halen van de ambitie gewerkt. Er zijn zonneparken aangelegd, er is een platform voor bedrijven opgericht en het vastgoed van onze eigen organisatie wordt verduurzaamd door de Gresco. Voor **inwoners hebben we het energieloket “Groningen Woont Slim”** opgericht. Dit loket heeft de afgelopen vier jaar huizenbezitters advies over verduurzaming van de eigen woning gegeven. Binnenkort evalueren we deze vier jaar om ook hier te blijven leren. Ook ondersteunen we samen met de lokale energiecoöperatie Grunneger Power bewoners die gezamenlijk aan de slag willen met verduurzaming in hun buurt, wijk of dorp. Er ligt een goede basis om in eigen huis en in de buurt aan de slag te gaan met de energietransitie maar om van ondersteuning en advisering naar 138 buurten loskoppelen van het gas te komen vraagt om een strategie. We kunnen niet overal gelijktijdig beginnen en moeten kunnen leren van wat we wel doen.

Strategie

De technische uitwerking van deze strategie staat beschreven in ‘stap voor stap naar aardgasvrije wijken en dorpen’. De strategie bestaat uit vier pijlers.

De eerste pijler het voor onze gehele gemeente per wijk in kaart brengen van het meest waarschijnlijke alternatief voor aardgas. Dit hebben we gedaan aan de hand van twee gevalideerde technische modellen. De uitkomst is gevat in de kaart van **‘Het Openingsbod’**. **Deze kaart geeft de drie ‘smaken’ per buurt, wijk of dorp weer:** een warmtenet, geheel elektrisch of een hybride warmtevoorziening.

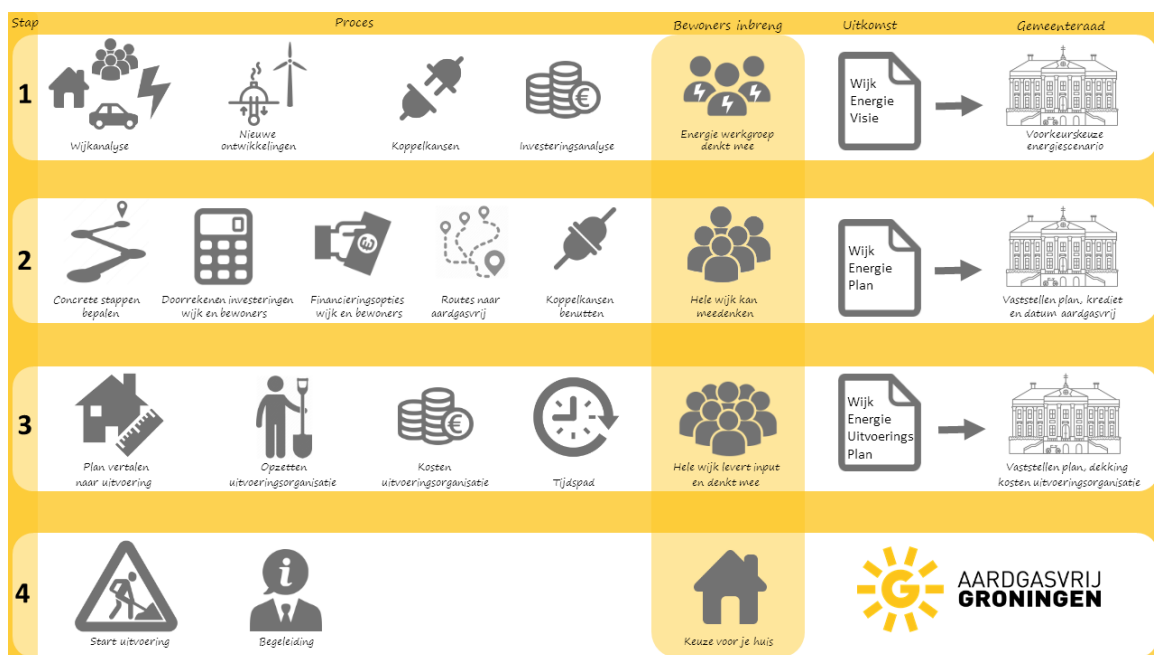
De tweede pijler is het al aan de slag gaan in een aantal buurten om ervaring op te doen samen met bewoners te leren. Dit doen we in de Noorderplantsoenbuurt, Reitdiep en Paddepoel. In laatstgenoemde wijk met rijksmiddelen uit de pilot Aardgasvrije Wijken. Elke wijk heeft een ander profiel zowel qua alternatief voor aardgas als qua woningvoorraad en inwoners. Hier leren we dus optimaal terwijl we doen, lopen we tegen vraagstukken aan en komen we onzekerheden tegen in bijvoorbeeld financiering en rijksbeleid. Dit stelt ons in staat om al vroeg in het proces en samen met belanghebbende deze elementen te adresseren. In het kort leren we in deze wijken over de uitvoering en techniek van de energietransitie, de benodigde gereedschapskist en financieringsmiddelen.

De derde pijler is het verder kijken naar buurten, wijken en dorpen waar actieve bewonersgroepen zijn of waar duidelijke koppelkansen liggen met bijvoorbeeld wijkvernieuwing of versterkingsopgaven. Hiervoor hebben we 12 wijken en dorpen in beeld. Hier zullen we de energietransitie uitrollen met de ervaringen uit de eerste 3 buurten.

De vierde pijler bestaat uit het aanbieden van goede ondersteuning en een praktische gereedschapskist voor huiseigenaren in die buurten, wijken en dorpen waar we nu nog niets doen. Dit zijn er immers 123 en ook daar is de urgentie hoog. Voor de inwoners van die buurten bieden we advies over de energietransitie en praktische ondersteuning in de vorm van het energieloket en Grunneger Power. Want de eerste stappen naar aardgasvrij beginnen in de woning en bij haar bewoners door besparing en isolatie.

In deze werkwijze wordt uiteindelijk voor elke wijk een wijkenergieplan samen met bewoners en andere belanghebbenden gemaakt. Immers, de omschakeling naar een ander energiesysteem vergt grote investeringen van bewoners, gemeenten, corporaties en netwerkbedrijven. Een wijkenergieplan maken we van eerste verkenning tot daadwerkelijke realisatie in vier fasen. Door een duidelijke markering van fasen

wordt het vervolg ingekaderd, en weten de betrokken partijen waar ze aan toe zijn. In de praktijk kunnen fasen per op te stellen wijkplan verschillend starten en/of parallel lopen. In elke fase trekken we samen op met bewoners en andere betrokkenen, die we steeds actief uitnodigen input te leveren en mee te denken. Per fase leggen we de bevindingen en afspraken vast in een document die ieder ter besluitvorming voorgelegd worden aan college en raad. In deze plannen zijn onze woningcorporaties, als eigenaar van circa 30% van de woningen in de stad een belangrijke startmotor. Met hen hebben we afspraken vastgelegd in het *Masterplan CO₂-neutrale en aardgasvrije woningvoorraad corporaties Groningen*. Deze afspraken worden jaarlijks herijkt met het vaststellen van de prestatieafspraken. Ook willen we onnodige vervanging van gasnetten of verzwaring van elektriciteitsnetten zo veel mogelijk voorkomen, dus maken we afspraken met Enexis. En we maken plannen samen met huurders, woningeigenaren en bedrijven in de wijken zodat we de goede en betaalbare keuzes maken en ondersteuning bieden waar nodig, bijvoorbeeld in de vorm van een energiecoach. Intern betrekken we natuurlijk **onze collega's want ook** plannings op het gebied van riolering, woningbouw, versterking, vernieuwing, openbare ruimte & infrastructuur en de koppeling met andere beleidsterreinen zoals klimaatadaptatie en het sociale domein kunnen kansen bieden voor een integrale aanpak in een wijk. De projectleider is het gezicht van de wijkenergieaanpak waar ook bewoners terecht kunnen. Het is vanzelfsprekend dat de projectleider onderdeel is van het gebiedsteam. Zo werken we aan een energietransitie waar iedereen mee kan doen tegen een sociale prijs.

Figuur 1 stappenplan wijk/dorp energieaanpak

Hiermee zorgen we ervoor dat er op wijkniveau uitvoeringsplannen worden opgesteld. Want het is in de buurt en wijk dat de energietransitie plaats gaat vinden. Met het voorliggende besluit worden belangrijke stappen gezet in de energietransitie en naar een toekomstige en toekomstbestendige energievoorziening. Het mag duidelijk zijn dat voor de uitvoering nog nader moet worden besloten over de investeringen. Ook is nieuwe wet- en regelgeving nodig op bijvoorbeeld het gebied van financiering en uitbreiding van bevoegdheden voor gemeenten om wijken en buurten van het gas te krijgen. Het Rijk is voornemens, als uitvloeisel van het klimaatakkoord, dit voor 2021 te realiseren.

Openingsbod: achtergrond en uitleg

De keuze voor het meest geschikte toekomstige energiesysteem van een wijk is gebaseerd op de uitgangspunten uit de routekaart en met behulp van drie verschillende theoretische modellen: Het energietransitiemodel (ETM) van Quintel Intelligence, CEGOIA van CE Delft en het Afwegingskader Warmte van Greenvis. Het energietransitiemodel maakt daarbij een keuze die vooral gebaseerd is op (bouw)technische factoren, en het Cegoia model kijkt naar de beschikbare warmte en groen gas en verdeelt deze zo kosten-optimaal mogelijk over de wijken. Voor een deel van de wijken waren de uitkomsten minder eenduidig. Daarom hebben we ook nog een extra onderzoek uit laten voeren door Greenvis om de meest

geschikte warmtenetwijken in kaart te brengen. De combinatie van deze modellen heeft geleid tot drie scenario's die toepasbaar zijn voor alle 138 buurten, wijken en dorpen.

Scenario 1. Warmtenet

Hierbij ontvangen woningen heet verwarmingswater uit een collectief warmtenet. Via een 'warmtewisselaar' in de woning, komt de warmte in het eigen cv-systeem. Het aanleggen van een warmtenet is relatief duur maar als de benodigde energie, bijvoorbeeld in de vorm van restwarmte relatief goedkoop beschikbaar is kan het een aantrekkelijke oplossing zijn. Warmtenetten zijn het kansrijkst in wijken met dichte bebouwing, met name voor huizenblokken/flats met blokverwarming. Er moet dan natuurlijk wel voldoende ruimte in de ondergrond zijn. Om energieneutraal te zijn moet het water uiteraard met duurzame energie of restwarmte worden verwarmd.

Scenario 2. Geheel elektrisch

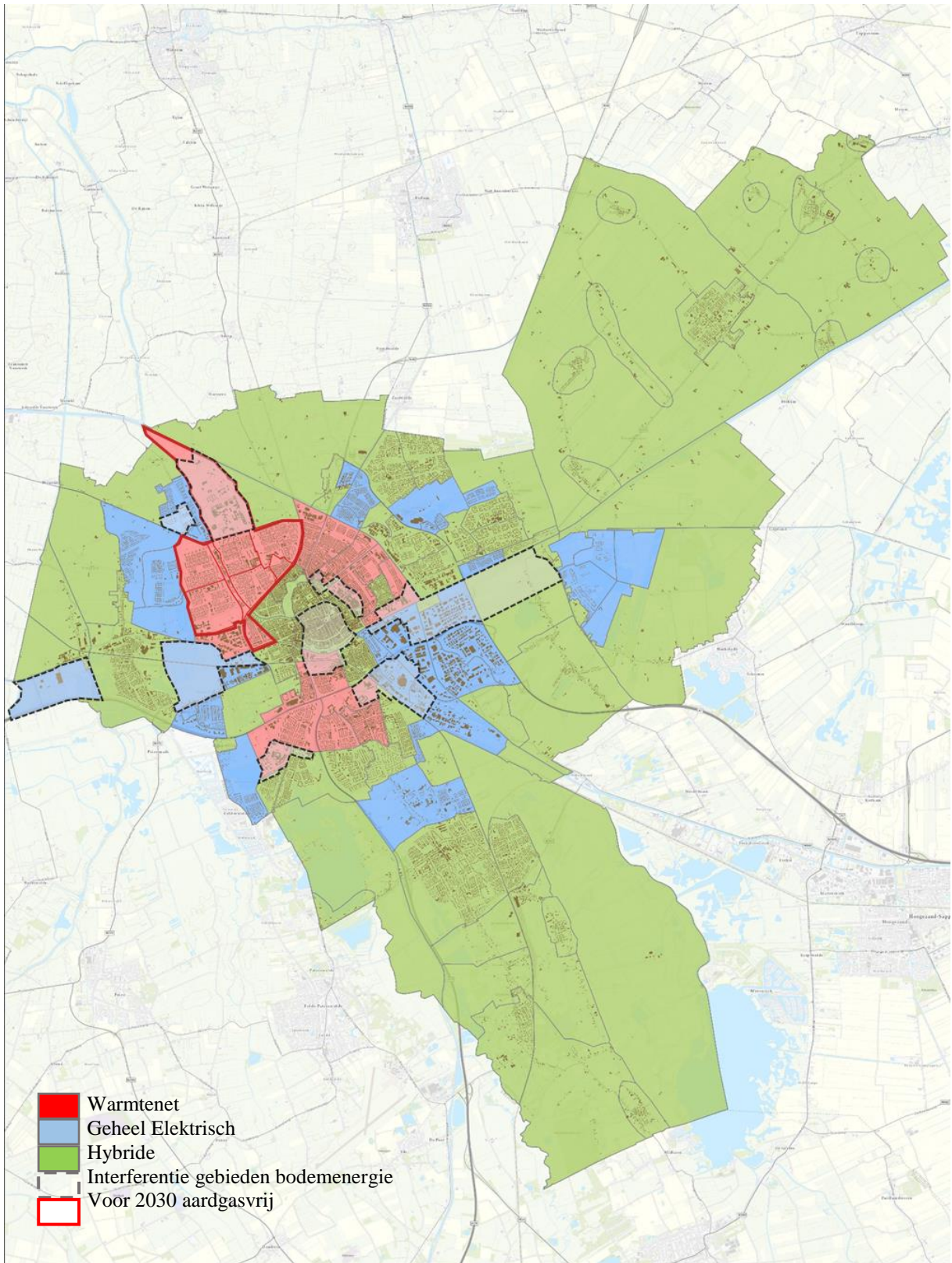
Hierbij worden woningen niet aangesloten op externe levering van warmte maar worden de verwarmt met elektrische warmtepompen. Dit is alleen haalbaar bij goed geïsoleerde woningen. Nodig is voldoende ruimte voor eigen energieopwekking en/of een zwaarder en slimmer stroomnetwerk.

Scenario 3. Hybride

Een combinatie van elektrische verwarming (met warmtepompen) en een (kleine) cv-ketel op groen gas voor tapwater en bijverwarming in de koudere periodes. Hiervoor moet voldoende groen gas beschikbaar zijn. In de landelijke gebieden van de gemeente Groningen kunnen ook bijvoorbeeld pelletkachels een oplossing zijn en op termijn zou het groene gas ook uit een alternatief zoals waterstof kunnen bestaan. Een hybride oplossing waarbij fors minder, maar nog steeds aardgas wordt gebruikt kan ook ingezet worden als tussenoplossing richting een definitieve aardgasvrije oplossing.

Openingsbod: uitkomsten

Uit de kaart blijkt dat warmtenetten voor een belangrijk deel van de stad een goede optie zijn. In totaal zouden meer dan 50.000 woningen hierop kunnen worden aangesloten. Nieuwere wijken, zoals bijvoorbeeld Reitdiep, zijn geschikt voor elektrische verwarming. De dorpen/wijken met lagere dichtheden lenen zich meer voor een hybride vorm van verwarming. Ook voor de historische binnenstad wordt gekozen voor hybride/groen gas omdat alternatieven niet ruimtelijk inpasbaar zijn met behoud van het historische karakter. De keuze voor het uiteindelijke scenario wordt voor een belangrijk deel bepaald door de samenstelling en leeftijd van de woningen in een wijk. Het scenario dat uit de modelstudie als het meest geschikte naar voren komt noemen we het openingsbod en is het vertrekpunt om samen met de bewoners, verhuurders en andere betrokkenen voor elke wijk en dorp het wijkenergieplan te maken. Het openingsbod is ons vertrekpunt, als in de praktijk blijkt dat andere keuzes beter uitpakken, dan stellen we de koers bij. Er is dus geen sprake van een zogenaamde lock-in. Dat zou ook niet passen bij een lerend systeem. Zo kijken we bijvoorbeeld in Ten Post of in koppeling met de versterkingsopgave een geheel elektrisch scenario mogelijk is zonder groen-gas ondanks dat het model hybride als meest waarschijnlijk aanmerkt.

Figuur 2. Kaart openingsbod versie 2019

Routekaart CO₂-neutraal

Al in 2011 heeft de gemeenteraad van Groningen in het *Masterplan Groningen Energieneutraal* het einddoel 'energieneutraal 2035' vastgelegd. Sindsdien is er veel gedaan en zijn er de nodige resultaten behaald. Maar ook is duidelijk geworden dat er meer nodig is om het doel te bereiken. Internationaal (Akkoord van Parijs 2015) en nationaal (Energieakkoord 2013 en Klimaatakkoord 2018) zijn er inmiddels afspraken gemaakt om extra stappen te zetten, waarbij ook gemeenten hun verantwoordelijkheid moeten nemen. Groningen wil hierin als koploper zijn vanuit de urgentie die in onze regio gevoeld wordt in verband met de gaswinningsproblematiek en uit de overtuiging dat we alleen door koploper te zijn problemen als energiearmoede adequaat kunnen adresseren. In oktober 2018 zijn de ambities aangescherpt en is de strategie rondom het aanbod van energie en warmte vastgelegd in de *'Routekaart Groningen CO₂-neutraal 2035'*.

Klimaatakkoord

In december 2018 is het landelijke Ontwerp-klimaatakkoord (OKA) afgerond. Het akkoord is tot stand gekomen met inbreng van vele partijen en richt zich op alle onderdelen van het energiesysteem. Een belangrijk onderdeel voor de gemeente is de gebouwde omgeving. Niet alleen omdat de bestaande bebouwing ingewikkeld is om van het aardgas af te krijgen maar omdat bewoners moeten gaan investeren in hun woning. Onderdeel van het klimaatakkoord zal zijn dat gemeenten uiterlijk eind 2021 een transitievisie warmte vaststellen waarin het tijdspad waarin wijken worden verduurzaamd is vastgelegd. Met het voorliggende voorstel nemen we een voorschot op deze verplichting vanuit het klimaatakkoord.

Masterplan 'CO₂-neutrale en aardgasvrije woningvoorraad corporaties Groningen'

In het afgelopen jaar is een intensief traject doorlopen met de woningcorporaties om een gezamenlijk masterplan op te stellen om meer zicht en grip krijgen op het CO₂ neutraal krijgen van de woningvoorraad van corporaties. In het Masterplan staat beschreven wat we moeten doen om de woningvoorraad van ruim 35.000 woningen van de aardgasvrij en CO₂ neutraal te maken en welke afspraken we hierover met de corporaties kunnen maken. Hierbij moet genoemd worden dat onze ambitie als gemeente afwijkt van die van de corporaties. De gemeente hanteert als tijdshorizon 2035 terwijl de tijdshorizon van de corporaties, Aedes en het Rijk 2050 is.

Bij het bepalen van logische, passende routes naar een CO₂-neutrale en aardgasvrije woningvoorraad, hebben de woningcorporaties en gemeente uitgangspunten benoemd die richtinggevend zijn voor het Masterplan en aansluiten bij de onze focus op het realiseren van de energietransitie tegen een sociale prijs:

1. Betaalbaarheid is leidend;
2. Alleen slopen als verbeteren niet kan;
3. Het moet technisch kunnen;
4. De basis mag niet wachten. Dat wil zeggen nu al aan de slag met schilisolatie, energiezuinige ventilatie en soms zonnepanelen/-collectoren of een combinatie (Energie-Index 1,2).
5. Bestaande infrastructuur en gasaansluitingen benutten waar logisch.

Dit proces heeft geresulteerd in een Masterplan dat onlangs in het Bestuurlijk overleg met de corporaties is vastgesteld. Hiermee liggen er kaders waarbinnen een meer-jaren strategie kan worden uitgewerkt per wijk die leidend zal worden in de jaarlijkse prestatieafspraken. Uiteindelijk is voor alle woningen een oplossing nodig, met individuele verbeteringen, of aangevuld met collectieve oplossingen. Toepassing van de uitgangspunten betekent dat voor alle woningen verbetering tot basiskwaliteit een goede stap is. Zo hebben we afgesproken dat ruim 20.000 woningen energetisch worden verbeterd tot een niveau waarop ze op een goede manier kunnen worden aangesloten op een warmtenet. Voor een groot aantal andere woningen moet nader worden onderzocht of en op welke manier ze op een verantwoorde wijze aardgasloos kunnen worden gemaakt.

Motie

Met dit voorstel geven we uitvoering aan de Motie 2014-15 'Gebiedsgerichte Verduurzaming' door het opstellen van een plan van aanpak voor de gebiedsgerichte verduurzaming van woningen.

Maatschappelijk draagvlak en participatie

Rol van de gemeente, bewoners(organisaties) en andere betrokken partijen

Het aardgasvrij maken van de woningvoorraad is een grote opgave. En het is een opgave die letterlijk tot achter de voordeur van bewoners rijkt en ze in de portemonnee raakt. Het is aan de gemeente om zorg te dragen dat dit proces goed en sociaal verloopt. Hiervoor nemen we het voortouw met de wijkenergie aanpak. Voor de gemeente ligt het accent op procesmatige regie (communicatie en participatie), inhoudelijke ondersteuning, en het inzetten op en bijdragen aan een effectieve en toegankelijke financiële instrumenten. De daadwerkelijke invulling en de uitvoering van de plannen zal grotendeels door de eigenaren en gebruikers van de woningen en bedrijven in een wijk zelf gebeuren. Dit natuurlijk in samenwerking met elkaar en andere partijen zoals bewoners(organisaties), corporaties, adviseurs, energiebedrijven en installateurs. Als gemeente faciliteren we dit proces. Er zijn betrokken bewoners die zelf plannen maken voor hun eigen wijk en energievoorziening, maar er zijn ook veel mensen minder geïnteresseerd. Ook hen willen we bereiken en tijdig activeren, want ook zij krijgen uiteindelijk te maken krijgen met de overstap naar aardgasvrij.

Dit vraagt om een nieuw soort samenwerking tussen gemeente, bewoners en andere betrokken partijen in de wijk, met veel aandacht voor communicatie en participatie. Daarom is het van groot belang iedereen zo goed mogelijk mee te nemen in het proces. Dat doen we door ieder tijdig en goed te informeren en actief uit te nodigen mee te denken en te vragen naar hun mening/ zienswijze op plekken waar we wijkenergie visies opstellen. Maar ook door het aanbieden van een goede gereedschapskist voor bewoners in buurten en wijken waar we nu nog niet actief aan de slag gaan. Ook daar zijn actieve bewoners die wel al stappen willen zetten en zij moeten op ons kunnen rekenen voor advies en ondersteuning. Hier hebben we later profijt van want een buurman die gaat isoleren is de beste ambassadeur voor de energietransitie. Op basis van ervaringen in Reitdiep, Paddepoel en de Noorderplantsoenbuurt kiezen we voor een model met een frontoffice in de wijk (bewoners, andere belanghebbenden en een gemeentelijke projectleider), ondersteund door een backoffice van de gemeente. In Ten Post werken we met de dorpsstafel en de energietafel aan een integraal plan om de door het dorp gestelde ambitie aardgasloos 2025 te halen.

Wijkaanpak

De gemeente heeft de regie bij de totstandkoming van de wijkenergieplannen. Het gezicht van de gemeente in de wijk is de projectleider. Een belangrijke taak van de projectleider is de bewoners te betrekken bij de plannen, collectiviteiten te organiseren en te zorgen voor adequate ondersteuning; bijvoorbeeld door het energieloket van de gemeente; Groningen Woont Slim, Grunneger Power of andere partners. Ook kan het zijn dat de gemeente juist ondersteund bij plannen die ontstaan in buurten, wijken of dorpen zelf. Bijvoorbeeld in Ten Post en Glimmen zullen we initiatieven uit de dorpen ondersteunen om tot wijkenergieplannen te komen. Zo komt de projectleider samen met de bewoners tot wijkenergieplannen. De wijkprojectleider kiest per wijk en per fase een passende participatiestrategie. De wijkprojectleider heeft een budget voor communicatie en participatie.

In de buurten, wijken en dorpen waar we als gemeente nog niet actief zijn zorgen we er wel voor dat initiatief wordt ondersteund. Daarvoor bieden we een gereedschapskist aan die begint met het openingsbod. Dit openingsbod geeft zicht op de toekomstige energievoorziening van een wijk. Met ondersteuning vanuit het energieloket en de aangeboden gereedschapskist kunnen bewoners zich laten informeren en krijgen ze ondersteuning bij het zetten van de eerste stappen. In deze gereedschapskist wordt samen met Groningen Woont Slim en Grunneger Power informatie over financiering en besparingsmaatregelen aangeboden. Vanuit de gemeente zijn 2 projectleiders aangesteld om deze ondersteuning verder uit te werken. De komende tijd werken we verder aan het uitwerken van deze gereedschapskist om tot de meeste efficiënte en effectieve manier te komen om onze bewoners te ondersteunen met beperkte middelen. De eerste uitwerking van deze gereedschapskist is bijgevoegd in de **presentatie 'Gereedschapskist Wijkenergieaanpak'**.

Communicatie en participatie

Alle bewoners van de 138 buurten, wijken en dorpen in onze gemeente krijgen te maken met de ombouw naar een aardgasvrije woning. Dit vraagt om nieuwe vormen van samenwerking tussen gemeenten, bewoners en andere betrokken partijen. We willen alle bewoners zo goed mogelijk meenemen en betrekken in het proces; ook bewoners die aarzelen, minder enthousiast zijn, of beperkte financiële mogelijkheden hebben. Dat doen we door ze goed te informeren, uit te nodigen mee te denken, hun mening te geven en samen op zoek te gaan naar aanvaardbare oplossingen. Dat doen we samen met partijen als Groningen Woont Slim en Grunneger Power. We hanteren de volgende uitgangspunten:

1. De gemeente informeert gebouweigenaren- en gebruikers tijdig, volledig en transparant over hoe het participatieproces vorm krijgt, hoe bewoners en eigenaren betrokken worden in de keuze voor het warmtealternatief en de rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende partijen.
2. De gemeente zorgt voor transparante informatie over de afwegingen om tot een voorkeursstelsel te komen en wat dit nieuwe energiesysteem betekent voor de gebouweigenaar.
3. De gemeente zorgt voor transparante informatie over hoe de gebouweigenaar gefaciliteerd wordt en van welke partij ze wat kunnen verwachten, bijvoorbeeld op gebied van bouwadvies, financiering, collectieve inkoop, alternatieven, nazorg, enzovoort.
4. Bewoners hebben tijd nodig om zich te oriënteren en organiseren. De bewoners krijgen ruim de gelegenheid om actief deel te nemen in het proces.
5. De gemeente informeert gebouweigenaren en wijkbewoners tijdig voor de daadwerkelijke omschakeling over het plan van aanpak, de verschillende opties en wat er van hun verwacht wordt.

Maatschappelijke uitdagingen

De keuze voor een CO₂-neutrale en aardgasvrije gebouwde omgeving is in het licht van de klimaatverandering, internationale afspraken (Akkoord van Parijs) en onze Groningse ambitie een makkelijke. De weg ernaar toe zal echter verre van makkelijk zijn. De transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving zal gepaard gaan met grote onzekerheden voor gemeenten, inwoners en bedrijven en zal stevige maatschappelijke vraagstukken met zich meebrengen. Door al doende te leren zijn we in Groningen in staat om deze onzekerheden en vraagstukken tijdig te identificeren en aan de juiste tafels te adresseren. Omdat we in Groningen al relatief ver zijn hebben we al zicht op een aantal grote uitdagingen waarvoor we oplossingen moeten zoeken. Deze oplossingen zoeken we samen met belanghebbende zoals de woningcorporaties en het Rijk maar zijn er nog niet.

1. Betaalbaarheid voor bewoners

In de doorrekening van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) op het concept klimaatakkoord is geconcludeerd dat de wijkaanpak een verstandige strategie is en dat gemeenten een nadrukkelijke regierol en bijbehorende doorzettingsmacht moeten krijgen. Dit zal nog worden uitgewerkt in wetgeving (2021). Naast de nadrukkelijke rol voor gemeenten zal het Rijk via de energiebelasting het gebruik van aardgas duurder maken. De gedachte is dat de verhoging van de belasting op aardgas de noodzaak over te gaan tot handelen wordt vergroot. Dit kan alleen onder twee voorwaarden: (1) er moet een reëel perspectief zijn op een alternatief voor aardgas en (2) de weg naar dat alternatief moet voor iedereen betaalbaar zijn. Dat vraagt niet alleen om plannen maar ook om geld. Het Rijk gaat via diverse regelingen geld beschikbaar stellen maar het PBL vraagt zich af of dit voldoende is. Het Rijk gaat namelijk op voorhand uit van kostendalingen en innovaties door volumestijging. Als koploper heb je dat voordeel dus niet. Tegelijk is het een groot zorgpunt dat de wijkaanpak niet overal tegelijk kan worden uitgevoerd terwijl de kosten voor energie voor iedereen zullen stijgen. Vooral de lagere inkomens en mensen met hoge maandlasten zullen daardoor in de problemen komen.

De gemeente Groningen hecht er sterk aan dat de lasten van het aardgasvrij maken van onze wijken rechtvaardig verdeeld worden en als het even kan leidt tot lagere maandlasten. Groningen telt veel inwoners met een smalle beurs, voor wie een verhoging van de woonlasten problematisch is. Zij lopen risico op energiearmoede. Dit is zo bij woningen die energetisch slecht zijn zonder dat de bewoners de financiële mogelijkheden hebben om hier aanpassingen in aan te brengen. Dit is vooral een probleem bij lagere inkomens maar komt ook voor bij mensen die bijvoorbeeld een forse hypotheek hebben en daardoor in de maandlasten geen ruimte voor energiemaatregelen of de stijgende energieprijzen. De stijgende aardgasprijs vormt dus een risico waar we als gemeente ons voor moeten inzetten om dit risico te minimaliseren. Dit doen we door ons actief in te zetten om energiearmoede tegen te gaan door te zoeken naar alternatieve financiële instrumenten en het ondersteunen van inwoners bij het isoleren van hun woning en overschakelen op alternatieve energiebronnen. Daarnaast gaan we in kaart brengen bij hoeveel huishoudens er een risico op energiearmoede is en welke financiële arrangementen, zoals een gebouwgebonden financiering, daar een mogelijk oplossing kan bieden. Ook moeten we afspraken maken over hoe we in de tussentijd omgaan met wijken waar nog niet tot uitvoering van alternatieve systemen kan worden overgegaan. Hier zijn bewoners ook gebaat bij betaalbare energiebesparende maatregelen als de energieprijzen blijven stijgen. We kijken hiervoor niet alleen naar nieuwe financiële arrangementen maar

zetten bijvoorbeeld ook energiecoaches in die mensen helpen bij simpele maar zeer effectieve aanpassingen in gebruik en gedrag om energie te besparen. Niets doen is namelijk geen optie.

Dit probleem speelt niet alleen binnen onze gemeente maar op nationaal niveau en is ook door het Rijk onderkend. Betaalbaarheid voor, draagvlak bij en investeringsbereidheid van woningeigenaren zijn belangrijke randvoorwaarden om hen mee te nemen in de transitie. Daarnaast is er extra aandacht nodig voor de eigenaren waarvan de woning onderdeel uitmaakt van een VVE. Zij kunnen niet zelfstandig beslissen hun woning aan te pakken; dit kan alleen in collectief verband. De woningvoorraad van Groningen als compacte stad bestaat voor meer dan 60% uit woningen die onderdeel uitmaken van een VVE; klein, groot, actief of slapend. Voor de aanpak van deze woningen zal specifiek beleid moeten worden ontwikkeld. De stijging van de energiekosten maakt het ook van belang om voortvarend verder te gaan met de ontwikkeling van warmtenetten in de gemeente. Met Warmtestad kunnen we namelijk regie voeren op de prijs van energie. Zo hebben we nu vastgelegd dat de prijs van warmte via Warmtestad 15% onder het ACM tarief moet liggen.

Als koploper op het gebied van energietransitie zullen we de problemen nadrukkelijk onder de aandacht brengen van het Rijk. Voor ons is het cruciaal dat wij weten dat er een goede balans is tussen prikkels en perspectief voor onze inwoners op een energievoorziening tegen sociale prijs.

2. Betaalbaarheid voor overheden en maatschappelijke organisaties

Uit bovenstaande wordt duidelijk dat de transitie naar een ander energiesysteem een ingewikkelde puzzel is. Niet alleen dienen veel partijen hun beleid, planningen en investeringen op elkaar af te stemmen ook vraagt het veel van de inwoners van onze gemeente. Woningen moeten energetisch worden verbeterd en technische installaties moeten worden aangepast en aangesloten op het toekomstige energiesysteem. Tevens vraagt het investeringen die door inwoners met een kleine beurs niet gedragen kunnen worden. Onze ambitie was en is om als stad voorop te lopen in de omschakeling naar duurzame energiesystemen. Alleen dan kunnen we de omschakeling voor alle inwoners acceptabel en betaalbaar te laten zijn, met een rechtvaardige verdeling van de lasten en lusten. Dit doen we door al doende te leren, ervaringen te delen en lessen direct toe te passen. Dit vraagt om een zorgvuldige uitwerking en fasering van de op te stellen wijkenergie plannen. Immers, wanneer we bijvoorbeeld invulling willen geven aan de genoemde ambitie **om duizenden huizen van het gas af te halen, te beginnen in Selwerd en Paddepoel en dit proces samen met de bewoners van deze wijken willen vormgeven dan dienen de financiële en andere hobbels genomen zijn voordat dit proces gestart wordt. En het is noodzakelijk in deze wijken dit proces te starten omdat juist daar de risico's op energiearmoede hoog zijn.**

Maar we moeten ook constateren dat de taakstelling vanuit het Rijk om uiterlijk eind 2021 een transitievisie warmte op te stellen waarin het tijdspad waarin wijken worden verduurzaamd, is vastgelegd lastig is. De hiertoe benodigde financiële instrumenten en benodigde handelingsruimte die we als gemeente nodig hebben om daadwerkelijk een reëel tijdspad te schetsen en de plannen daadwerkelijk uit te voeren moet ons door het Rijk nog verschaft worden. Want om de hele gemeente aardgasvrij te maken moeten er niet alleen warmtenetten aangelegd worden en aanpassingen gedaan worden in de stedelijke infrastructuur voor elektriciteit en woningen en bedrijven moeten hierop worden aangesloten. Dit vraagt technische aanpassingen en het omlaag brengen van de warmtevraag van praktisch elke woning en bedrijf. Dit vraagt forse investeringen van ons als gemeente maar ook van de woningcorporaties, WarmteStad en de netbeheerders.

De concrete voorgang van de noodzakelijke verduurzaming hangt sterk af van ontwikkelingen en beslissingen op terreinen waar we als gemeente niet de eerste viool spelen. De belangrijkste thema's hebben we in het voorgaande op een rij gezet. De opdracht is ook om die zaken actief onder de aandacht te brengen van het Rijk en andere betrokken partijen. De gestelde doelen zijn alleen te realiseren als iedereen meedoet.

Financiële consequenties

Zie ook **hierboven onder 'Maatschappelijke uitdagingen'**

Mede dankzij Europese subsidie en bijdragen van het Rijk hebben we in Paddepoel een aantal belangwekkende proefprojecten kunnen starten waarin we veel (praktijk) ervaring opdoen. Het betreft het energieleverend maken van enkele grote flats (met grote hoeveelheden zonnepanelen) en het ombouwen van drie bestaande woningen in 'aardgasloze demonstratiewoningen'. Daarnaast is Paddepoel aangewezen als proeftuin Aardgasvrije wijken. De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft aan 27 gemeenten een rijksbijdrage toegekend voor het aardgasvrij maken van een wijk om hiermee kennis en ervaring op te doen om bestaande wijken haalbaar en betaalbaar te verduurzamen. Voor Paddepoel wordt momenteel bekeken hoe de bijdrage uit dit project zo effectief mogelijk ingezet kan worden om daarmee zoveel mogelijk huizen van het aardgas af te kunnen halen. Hierbij wordt gekeken naar opschaling van de plannen om ervoor te zorgen dat ook de burens van het aangewezen gebied mee kunnen doen aan de energietransitie. Een idee is om een deel van de rijksbijdrage te gebruiken als garantiekapitaal om zo een veelvoud aan financiering aan te trekken. Zo wordt de noodzakelijke investering niet door de bewoner, maar door een andere partij gefinancierd waarbij de bewoner er in maandlasten niet op achteruit gaat.

Voor het ontwikkelen van de wijkenergieplannen is in de gemeentelijke begroting beperkt geld beschikbaar. Dit begrenst de beschikbare capaciteit en hiermee dus ook het tempo van het maken van de wijkenergieplannen. Mocht er vanuit het Rijk aanvullend geld komen dan zullen we hiermee het tempo opschroeven.

Voor de inzet in de wijken en dorpen die nog niet direct een wijkenergieplan krijgen wordt inzet geleverd vanuit het programma Groningen geeft energie. Het mag duidelijk zijn dat de middelen voor het energieloket en wijkondersteuning beperkt zijn. We zullen dus ook stimuleren dat buurten ook gebruik maken van elkaars kennis en kunde.

Overige consequenties

Zie hierboven onder 'Maatschappelijke uitdagingen'

Vervolg

De ambitie van de gemeente Groningen is om 'CO₂-neutraal te zijn in 2035. Dat is over 17 jaar. Gezien de enorme opgave is dat niet lang. We kunnen niet overal gelijktijdig beginnen. Het ligt voor de hand dat we verder gaan in de wijken waar we onze verkenningen hebben gehouden en/of waar al bewonersgroepen actief zijn. Verder is in het coalitieakkoord 2019-2022 *Gezond, Groen, Gelukkig Groningen* nadrukkelijk de koppeling gelegd met de wijk- en dorpsvernieuwing. Als college zien we de energietransitie als motor van **deze vernieuwingsplannen**: "De wijkvernieuwingplannen voor Selwerd, de Indische Buurt/De Hoogte, Beijum en De Wijert vormen de basis voor de eerste wijkenergieplannen. De komende jaren willen we samen met bewoners ook voor Paddepoel, Vinkhuizen en Lewenborg plannen maken, zodat wijkvernieuwing en energietransitie hand in hand gaan. In Ten Post, Ten Boer en Woltersum wordt de basis gevormd door de dorpsvernieuwingplannen en de versterkingsopgave. We experimenteren daarbij met vergaande zeggenschap en regie van de wijk – en dorpsgemeenschappen. De komende jaren gaan wat ons betreft duizenden huizen van het gas af, te beginnen in Selwerd en Paddepoel."

De voortzetting van de aanpak in de verkenningswijken en de ambities uit het coalitieakkoord leiden tot de keuze om in de komende collegeperiode in 12 wijken en dorpen aan de slag te gaan.

Wijken en dorpen waar we al begonnen zijn:

	Wijk/dorp	Buurten	# Woningen	Openingsbod
1	Glimmen	Glimmen	473	Hybride / groen gas
2	Noorderplantsoenbuurt	Noorderplantsoenbuurt	2.258	Hybride / groen gas
3	Reitdiep	Reitdiep	1.025	All-electric
	Totaal aantal woningen		3.756	

Wijken en dorpen uit het coalitieakkoord:

4	Selwerd	Selwerd	3.183	Warmtenet
---	---------	---------	-------	-----------

5	Paddepoel	Paddepoel-Noord Paddepoel-Zuid	3.225 2.600	Warmtenet
6	Vinkhuizen	Vinkhuizen-Noord Vinkhuizen-Zuid	2.774 2.328	Warmtenet
7	Lewenborg	Lewenborg-Noord Lewenborg-Zuid Lewenborg-West	1.810 1.580 818	Hybride/groen gas
8	Beijum	Beijum-Oost Beijum-West	3.147 2.975	Hybride/groen gas
9	De Wijert	De Wijert	2.813	Warmtenet
10	Indische Buurt/De Hoogte	Indische Buurt De Hoogte	4.705 2.360	Warmtenet
11	Ten Post	Ten Post	296	Hybride/groen gas
12	Ten Boer	Ten Boer	1.841	Hybride/groen gas
	Totaal aantal woningen		36.455	

Gefaseerd van het gas

De komende collegeperiode gaan we dus in 12 wijken en dorpen aan de slag om met bewoners wijkenergieplannen te realiseren. Dat wil niet gelijk zeggen dat in deze wijken aan het eind van deze collegeperiode alle woningen aardgasvrij zijn en dat het aardgasnet verwijderd kan worden. In het wijkenergieplan van de ene wijk kan komen te staan dat de wijk in een concreet jaar aardgasvrij zal zijn, in een andere wijk kan het daarentegen zo zijn dat het gasnet in 2035 ook nog gebruikt wordt. De fasering waarin de wijken daadwerkelijk aardgasvrij zullen zijn, is immers van tal van factoren afhankelijk waaronder het beschikbare budget. Dit is beperkt binnen het programma Groningen geeft energie. De verwachting is dat er vanuit het Klimaatakkoord bijdragen komen om de uitrol van de wijkenergieplannen te versnellen. De verwachting is dat we in 2020 een gedetailleerde tijdslijn aan kunnen geven. Naast de wijkaanpak blijven we de andere inwoners van de stad ondersteunen bij de verduurzaming van hun woning en willen we hen helpen om minder energie te verbruiken. Voorlichting, advies en leningen zijn voor individuele huiseigenaren van belang. In het najaar komen we dan ook met een voorstel hoe we een nieuwe invulling geven aan het energieloket 'Groningen woont slim' om inwoners zo goed mogelijk te kunnen faciliteren.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,

de secretaris,

Peter den Oudsten

Diana Starmans

Dit raadsvoorstel is elektronisch aangemaakt en daarom niet ondertekend.